

De Standaard

REPORTAGE DE VROUWELIJKE STAD

In een vrouwelijke stad voelen mannen zich thuis

Hoe zou een stad eruitzien waarin iedereen zich op zijn gemak voelt? Speelser, beter verlicht, zonder hindernissen, met meer overlap tussen privé en openbare ruimte, en met minder sportterreinen. ‘Van jongs af krijg je als meisje het idee mee dat je de ruimte aan de jongens moet laten.’

Door **Eva Berghmans** Foto's **Kristof Vadino**

Zaterdag 17 september 2022 om 0.00 uur

<p>Camille Kervella (links) en Apolline Vranken: ‘Je zou bij alle projecten een gendertoets moeten inbouwen.’</p>

Camille Kervella (links) en Apolline Vranken: ‘Je zou bij alle projecten een gendertoets moeten inbouwen.’

‘Hier kun je op één plein zien hoe de stad kan uitsluiten én verbinden’, zegt Apolline Vranken, architecte en onderzoekster aan de ULB. Het plein tussen de Brusselse Dansaertstraat en de Yvonne Jospastraat valt uiteen in twee delen. Aan de ene kant is er een grote sportkooi, met een voetbal- en basketbalveld en een paar fitness-toestellen. Er zijn een paar jongens aan het sporten. Het is een beeld dat zo vertrouwd is dat je er amper bij stilstaat.

Vranken plaatst er graag een paar vraagtekens bij, niet bij de sportende jongens op zich, wel bij de ruimte die ze innemen in de stad. ‘Op dat sportveld zie je alleen jongens en jonge mannen. Impliciet worden vrouwen, gezinnen, ouderen en mensen met een beperking uitgesloten.’ Op het andere – kleinere – deel van het plein voelt wel iedereen zich thuis. Golvende banken en een beetje groen trekken vrouwen en mannen van alle leeftijden, gezinnen komen er spelen, mensen passeren met fietsen en buggy’s. Het is een plek die uitnodigt, door hoe ze ontworpen is en door de vrijheid die ze biedt. ‘Bij een voetbalveld schrijven de stadsplanner en de ontwerper voor hoe de ruimte gebruikt moet worden, waarmee je meteen een hoop mensen uitsluit. Op het andere deel van het plein kan gevoetbald

worden, maar je kunt er net zo goed rusten, praten, met krijt tekenen, tikkertje spelen, dansen of picknicken. Het is een plek waar mensen kunnen onderhandelen over hoe de ruimte gebruikt wordt. Een stad heeft veel meer van die onderhandelingsplekken nodig, zodat iedereen de kans heeft om een deel van de ruimte in te nemen.'

Van het plein aan de Jospastraat – 'een van de 6 procent straten die naar vrouwen genoemd zijn', zegt Vranken – wandelen we naar de Nieuwe Graanmarkt, een paar honderd meter verder. Hier is het plein zo goed als volledig ingenomen door een sportveld (de rest is parking). Het is er eentje zonder kooi, zodat het iets minder afschrikt. Er loopt al eens een meisje over het veld, en op de banken rondom hangen ook een paar meisjes. 'Dat is een fenomeen dat je al op de speelplaats ziet: in het midden van de speelplaats voetballen de jongens, rondom houden de meisjes en de niet-voetballers zich op. Vanaf de lagere school krijg je zo als meisje het idee mee dat je niet in het centrum van de ruimte thuishoort, maar in de periferie.'

Een meer feministische stad is niet per se een zaak van grote principes en dure ingrepen. In Stockholm beginnen de sneeuwruimers hun ronde aan crèches, scholen en openbaar vervoer. Openbare toiletten, plekken voor borstvoeding en verlichting maken een wereld van verschil

De doorsneestad versterkt de maatschappelijke orde, dat is het bewustzijn dat Vranken en haar medestanders bij de vzw L'architecture qui dégenre (<https://www.matrimonydays.be/nl/aqd/about/>) tijdens hun rondleidingen willen bijbrengen. Het is pas als je bewust met een vrouwelijke blik rondkijkt dat je het ziet: hoeveel makkelijker mannen hun plek innemen in de openbare ruimte, en hoe stadsplanners maar weinig moeite doen om tegenwicht te bieden. Een badmintonveld of een klimspinnenweb zet meisjes makkelijker aan tot spelen dan een voetbalveld. 'En waarom staan onze

speelterreinen zo in het teken van competitie? Kun je geen andere manier van spelen uitlokken door andere speelterreinen te bedenken? Met meer verbeelding en samenwerking, en minder regels die je moet volgen om te kunnen winnen?’ Ze verwijst naar het werk van het Brusselse architectenbureau Suède 36, dat speelpleinen opdeelt in meerdere kleine veldjes en er reliëf en groen aan toevoegt. ‘Dat werkt wonderwel, dan nemen jongens niet meer als vanzelf het centrum in.’

Met de buggy over de trap

Hoe zou een niet-seksistische stad eruitzien? Dat vroeg de Amerikaanse stedenbouwkundige Dolores Hayden zich ruim veertig jaar geleden af. Steden zijn sterk gemodelleerd vanuit het idee dat de plek van de vrouw thuis is, stelde Hayden vast. Een niet-seksistische stad zou volgens Hayden de private, professionele en publieke sfeer veel meer in elkaar laten vloeien dan traditioneel gebeurt. In de feministische stad zou ook meer in gemeenschap geleefd worden, zodat zorgtaken veel meer gedeeld zouden kunnen worden dan in de eengezinswoning het geval is.

Al zolang steden bestaan, worden ze vormgegeven door mannen – stadsplanners, architecten, politici. Maar vrouwen gebruiken de stad op een heel andere manier. Dat hangt sterk samen met de traditionele verdeling tussen de seksen, die maar erg langzaam opschuift in de richting van een gelijke verdeling van de zorgtaken. Terwijl mannen vaker de stad gebruiken om van en naar hun werk te gaan, en eventueel naderhand te ontspannen, hangt de dag van een vrouw vaak aan elkaar van de verplaatsingen voor werk én zorg (crèche, school, boodschappen). Mannen gebruiken vaker de auto, vrouwen zijn afhankelijk van openbaar vervoer en wandelen meer. En dat vaak in gezelschap van één of meerdere niet altijd even zelfstandige kinderen.

<p>Een typisch mannelijk plein, tussen de Yvonne Jospastraat en de Dansaertstraat in Brussel.</p>

Een typisch mannelijk plein, tussen de Yvonne Jospastraat en de Dansaertstraat in Brussel.

Hoe de stad voor de jonge moeder een uitputtingsslag kan worden, heeft de Canadese geografe Leslie Kern levendig beschreven in *Feminist city*. Het boek ademt liefde voor de stad als bron van vrijheid en inspiratie, en tegelijk geeft het uiting aan de vele frustraties van het stadsleven, van het onveiligheidsgevoel tot de trappen waar je met een buggy over moet sleuren. Een meer feministische stad is niet per se een zaak van grote principes en dure ingrepen. In Stockholm beginnen de sneeuwruimers hun ronde aan crèches, scholen en openbaar vervoer. Openbare toiletten en plekken om borstvoeding te geven maken een wereld van verschil. Goede verlichting is cruciaal. Voetpaden en pleinen zonder hindernissen helpen ook andere verzorgenden, én ouderen én mensen met een

beperking – wat goed is voor vrouwen, is goed voor iedereen. ‘Je zou bij alle projecten een gendertoets moeten inbouwen’, zegt Apolline Vranken.

In een stad die de feministische toets doorstaat, moet een vrouw zich niet afvragen of ze er goed aan doet om ’s avonds de kortste weg naar huis te nemen. ‘In een vrouwelijke stad zou er veel meer bewoning op straatniveau zijn’, zegt Vranken. ‘In een stad als Brussel is het privéleven helemaal afgescheiden van het publieke leven. Blinde - muren, garagepoorten, straten met vitrines waar ’s avonds geen leven is, de vele bel-etagewoningen waarin het privéleven zich boven het straatniveau afspeelt: het maakt dat er hele straten zijn waar je je verlaten voelt, afgesneden van menselijk contact. Amsterdam is daar heel anders in, daar zie je overal wel een licht branden, of je hoort iets, of mensen zitten op de bank voor hun huis een glas wijn te drinken. Dat voelt veiliger, je krijgt een gezamenlijke waakzaamheid – niet controlerend, maar steunend.’

Mensenmaat

‘Het Beursplein is het beste voorbeeld van hoe slecht het kan zijn’, zegt Camille Kervella, architecte, medeoprichtster van L’architecture qui dégenre en curator van de tentoonstelling Queering Brussels. De grote vlakte voor het Beursgebouw, het centrale punt van de voetgangerszone, zou bij uitstek een uitnodiging moeten zijn aan het adres van flaneurs allerhande, en hele gezinnen moeten trekken.

Op het eerste gezicht is het een toegankelijke plek: het plein is vlak, en het loopt over in de omringende straten zonder dat er drempels zijn. Maar in de praktijk is het een plek die gedomineerd wordt door mannen, vaak in groep. ‘Wat op zich goed is, het bewijst dat zij zich hier op hun gemak voelen,’ zegt Kervella, ‘maar het is zo intens, dat het voor mensen die geen man zijn niet erg comfortabel voelt. Door de grote open vlakte voel je je hier als vrouw heel erg bekeken, heel erg exposed. Dat maakt ongemakkelijk, het triggert de ervaringen die bijna alle vrouwen hebben met lastiggevallen worden. En als je je even op een bank zet, word je aangesproken, alsof je aanwezigheid op deze plek aangeeft dat je beschikbaar bent voor contact. Het is heel moeilijk om hier als vrouw gewoon even te chillen.’

Een simpele ingreep als een fontein, met een drinkkraantje en meer beschutte zitplaatsen rondom, zou de plek veel inclusiever kunnen maken, denkt Kervella. Of een hoop blokken en andere verplaatsbare elementen, zodat gebruikers zelf de ruimte kunnen vormgeven. Een ideale inclusieve publieke ruimte werkt een beetje zoals een goed park, waar bomen wat afstand tussen de bezoekers garanderen, en het groen tegelijk wat intimiteit kan brengen. ‘Het Beursplein zoals het nu is, is geen plek op mensenmaat. Het is een plek voor kapitalistische evenementen zoals Winterpret. In een inclusieve stad zouden op de eerste plaats alle bewoners zich moeten thuisvoelen.’

Dat is voor mij een vrouwelijke stad: eentje die met zorg omgaat met haar bewoners, ongeacht geslacht, leeftijd, beperking. Daarvoor moet je praten met iedereen die de stad gebruikt.'

Kervella verwijst naar het werk dat Edith Maruéjoul, een geografe met specialisatie in gender, doet in Frankrijk, vooral in scholen. Ze vraagt kinderen hoe ze samen willen spelen, nodigt hen uit om spelletjes te bedenken, en wat ze daarvoor nodig hebben. 'Stel je voor dat je dat kunt doen in Brussel, vragen hoe bewoners samen zouden spelen op een plein. In de projecten van Maruéjoul zie je hoe de kinderen onderling met veel liefde en zorg communiceren, en hoe blij ze zijn met de resultaten. Ze dragen ook zorg voor de ruimtes die ze samen ontwerpen. Als je mensen bij de stad betreft, gaan ze zich ook meer deel van de stad voelen.'

In Brussel lopen een paar proefprojecten

(https://www.standaard.be/cnt/dmf20220905_97610480) waarin meisjes gehoord zullen worden (DS 6/9). In Namen is een gebouw ontworpen met input van de feministische vzw Garance. 'Een heel mooi project,' zegt Vranken, 'met een openbare bibliotheek en een restaurant dat laat openblijft. Er is erg nagedacht over verlichting ook, en over hoe de parking uitkomt in de publieke ruimte. Wat ik nog mis, zijn woningen in het project. Dat is de beste manier om mensen het gevoel te geven dat ze niet alleen zijn.'

Begijnhoven

Terwijl in België de inclusieve stedenbouwkunde nog in de kinderschoenen staat, is er één stad die al decennialang rekening houdt met de genderdimensie in nieuwe projecten. In Wenen heeft stadsplanner Eva Kail (DS 16/4) een goede dertig jaar geleden de feministische blik op de stad ingevoerd, als eerste hoofd van het Frauenburo. Een van haar grote projecten was Frauen-Werk-Stadt, een complex van 357 wooneenheden dat door vrouwen ontworpen werd, onder meer te merken aan de parkeerplekken voor buggy's en brede trappenhuizen, met gedeelde ruimte die uitnodigt tot contact. In de wijk Aspern, ook volledig afgestemd op de noden van gezinnen, zijn alle straten en pleinen naar vrouwen vernoemd. 'Ook op dat vlak heeft Brussel nog een hele weg te gaan', zegt Vranken. 'De bijdrage van vrouwen uit de geschiedenis lijkt hier actief weggevaagd.' Ze geeft het voorbeeld van het modernistische gebouw van MAD

Brussels, waarvan tot voor kort niemand, zelfs niet het renoverende architectenteam, wist dat het van de hand van een vrouw is. Eliane Havenith tekende het samen met Marcel Anneet, maar haar bijdrage kwam pas boven water toen een medewerker van het Civa tijdens - covid de tijd vond om het archief-Havenith te ordenen. Havenith is dit jaar een van de figuren op de affiches van de Matrimony Days, die de bijdrage van vrouwen aan de stad voor het voetlicht brengen.

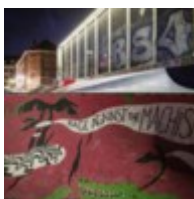
‘Als je zoekt, vind je vrouwen genoeg die een rol gespeeld hebben in architectuur en stedenbouw’, zegt Vranken. ‘We hebben daar een sterke traditie in. De begijnen waren de eerste vrouwelijke grondbezitters, en een begijnhof is een soort stad-in-de-stad, met een grote openheid. Anders dan nonnen sloten de begijnen zich niet af, ze werkten in de stad en hielden bijvoorbeeld scholen open. En in een begijnhof zie je hoe werk, huiselijkheid en publieke ruimte door elkaar lopen. Het is het beste voorbeeld van een feministische stad dat ik ken.’

Matrimony Days, Brussel, 23 tot 25/9.

Queering Brussels, tot 21/11 in Sint-Gorikshallen, Brussel.

Verschenen op zaterdag 17 september 2022

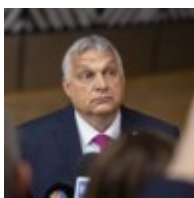
LEES MEER

06/09/2022 | STADSPLANNING

Brussel wil openbare ruimte minder mannelijk maken

(https://www.standaard.be/cnt/dmf20220905_97610480)

VANDAAG | EUROPEES GELD

Brussel schort 7,5 miljard subsidies Hongarije op:
'Financiële druk heeft effect'

(https://www.standaard.be/cnt/dmf20220918_97493792)

16/09/2022 | BOUWKUNST

‘Goudroest’ geeft paarse toets aan Alhambra

(https://www.standaard.be/cnt/dmf20220915_97729546)

13/09/2022 | GEZINSBELEID

Brusselse ouders organiseren zelf crèche-carroussel

(https://www.standaard.be/cnt/dmf20220912_97924844)

10/09/2022 | ERFGOED

Kijk dit weekend binnen in modernistische villa's in de Kempen

(https://www.standaard.be/cnt/dmf20220909_97285545)

f (<https://www.facebook.com/destandaard/>) **t** (<https://twitter.com/destandaard>)

i (<https://www.instagram.com/destandaard/>)

g+ (<https://plus.google.com/100434101403749001798>)

Krijg een bericht bij belangrijk nieuws met onze app DS Nieuws

Download de app ►

(https://aboshop.standaard.be/actie/promo?utm_campaign=actiefLOW&utm_source=standaard&utm_medium=banner-liveblogverkiezingenfrankrijk).

RADAR / zoekt elke week
de beste cultuurtips

(<https://www.standaard.be/radar>).

